

Poziční dokument – vodní hospodářství ČR pro roky 2021–2030

Úvod

Evropská vodní charta vyhlášená 6. května 1968 ve Štrasburku ve svém prvním odstavci konstatuje známý fakt, že *bez vody není života. Voda je drahocenná a pro člověka ničím nenahraditelná surovina.* Její ochrana proto musí patřit mezi nejvyšší společenské zájmy oproštěné od politických cílů a doktrín. Ochrana vodních zdrojů musí být založená výhradně na vědeckých základech a výroba pitné vody na praktických zkušenostech ověřených generacemi vodohospodářských expertů, kterými ČR disponuje a které také prostřednictvím existujícího školního systému neustále vychovává a zdokonaluje.

Péče o vodu je v ČR založená na rozsáhlé legislativě vytvářející právní a regulační rámec pro všechny její podoby, funkce, způsoby využívání i její návrat po použití zpět do přírodního koloběhu. Na vytváření podmínek fungování oboru se tak podílí ministerstva financí, zemědělství, životního prostředí, zdravotnictví, průmyslu a obchodu a ministerstvo pro místní rozvoj. Český právní řád průběžně implementuje požadavky příslušných evropských směrnic a nařízení. Příležitostí a výzvou pro adaptaci na klimatické změny jsou v rámci EU cíle Green Deal, které míří na energetickou účinnost, výrobu obnovitelné energie či rozumné používání chemických látek a snížení emisí skleníkových plynů. Takové postupy mohou vést ke zvýšení kvality vodohospodářských služeb a dlouhodobému rozvoji oboru.

Stát pro účely ochrany vody jako přírodního zdroje povrchové i podzemní vody zřídil 5 státních podniků povodí, jejichž úkolem je rozsáhlý soubor činností směřující ke komplexní správě vodních zdrojů včetně ochrany před ničivými účinky vod v případě povodňových situací a negativními dopady sucha a nedostatku vody. Pro budoucnost je hlavní především udržitelnost, a to jak z pohledu množství zdrojů, tak zachování nebo v lepším případě zvýšení jejich kvality.

Jedním ze základních atributů vyspělé společnosti je zajištění rovného přístupu k pitné vodě pro obyvatelstvo. Vodohospodářská infrastruktura v ČR je téměř z 90 % v rukou municipalit, které mají ze zákona právo, ale zároveň také odpovědnost rozhodovat o způsobu jejího provozování, obnově a rozvoji. Vodné a stočné jsou platbami za služby spojené s výrobou a distribucí pitné vody a za odvod a čištění vody splaškové. Stát cenu této služby prostřednictvím věcně usměrněné ceny striktně reguluje. Smyslem této regulace je dosáhnout tvorbu prostředků na obnovu této infrastruktury a současně udržet cenu služby na ekonomicky sociálně únosné úrovni.

Vědecký a technologický pokrok, ale také přírodní podmínky v podobě předpokládaného klimatického vývoje, vytváří dynamicky se vyvíjející prostředí, na něž je třeba neustále reagovat, a to včetně osobní odpovědnosti každého jednotlivce. Každý dle svých možností může přispět k ochraně vody jako jedinečného, pro člověka zcela nenahraditelného přírodního bohatství. Jen za splnění těchto podmínek je možné zajistit v ČR dostatečné množství zdrojů kvalitní vody nejen v přírodním prostředí, ale také jako vody pitné pro obyvatelstvo i vody pro průmysl.

Pro splnění tohoto úkolu spojila své síly nejvýznamnější odborná profesní vodohospodářská sdružení v ČR, aby formulovala cíle ve střednědobém horizontu na období let 2021–2030, bez jejichž nastavení není možné zajistit pokračování dosavadního „vodního blahobytu“.

Hlavní cíle

1. Poskytování bezpečných a spolehlivých vodohospodářských služeb.
2. Ochrana vodních zdrojů jako zranitelného strategického zdroje.
3. Podpora hodnoty vodohospodářských služeb k zajištění dlouhodobě udržitelného financování.
4. Posun k vodohospodářským službám, které jsou šetrné ke zdrojům a jsou klimaticky neutrální.
5. Posílení ochrany vodních zdrojů a odolnosti vodohospodářských služeb z hlediska přírodních katastrof, vývoje klimatu, ekonomiky, legislativy a dalších bezpečnostních rizik:
 - Extrémní hydrologické jevy a přírodní katastrofy.
 - Bezpečnostní rizika.
 - Ekonomika a legislativa.
6. Podpora vody v oběhovém hospodářství.
7. Umožnění inovací a inspirování profesionálů ke splnění současných i budoucích výzev.
8. Správa dlouhodobých aktiv v rychle se měnícím prostředí.

1. Poskytování bezpečných a spolehlivých vodohospodářských služeb.

Kvalitní, zdravotně nezávadná pitná voda z vodovodu a vhodné čištění odpadních vod kontinuálně 24/7 jsou předpokladem pro lidské zdraví a zdravý ekosystém založený na vodě. Základem je dodávat pitnou vodu, která vždy splňuje veškeré aktuální požadavky na vodu pitnou, a vracet kvalitně vyčištěnou odpadní vodu do vodního prostředí. Přispěje se tím ke zvýšení ochrany veřejného zdraví (omezením vzniku a šíření různých epidemií) a k ochraně přírody. Dále se jedná o připojení všech domácností k adekvátním vodárenským službám, a to do ekonomicky odůvodněné míry. Tento cíl je primární a klíčový, proto bude potřeba aktualizovat systém financování vodního hospodářství a posílit zajištění zdrojů vody i kapacitu odvětví pitné vody a odpadních vod jako celku, a spolu s tím řešit současné i budoucí výzvy. S ohledem na klimatické scénáře je vysoce aktuální výzvou potřeba zvýšit odolnost vodohospodářských a vodárenských soustav jejich vzájemným propojováním; tento proces je nezbytné aktivně a bezodkladně podporovat.

2. Ochrana vodních zdrojů jako zranitelného strategického zdroje.

Zcela zásadní otázkou je ochrana množství a kvality vodních zdrojů jak v přírodním prostředí, tak ve sféře jejich užívání. Nenahraditelnost vody z tohoto pohledu by se proto měla odrazit v zajištění ústavní ochrany vody. Vodohospodářský i průmyslový sektor každý den zpracovává miliony metrů krychlových odpadních vod, a tím přispívá k návratu vody do vodního oběhu. S rostoucí znalostí problematiky, lepšími detekčními možnostmi i dokonalejšími analytickými metodami jsou nyní ve vodě v přírodním prostředí i ve vyčištěných odpadních vodách zjišťovány a kvantifikovány mikropolutanty, které pitná voda i odpadní vody obsahovaly i v minulosti, nebyly však dostupné analytické metody k jejich sledování. Přestože pozorované koncentrace většiny z nich jsou ve vodních zdrojích v současné době velmi nízké, lze se důvodně obávat jejich nepříznivých dopadů na vodní ekosystémy. Tyto dopady je nutno

popsat, kvantifikovat a teprve s takto získanou znalostí nastavit pravidla a nové podmínky pro ochranu vodních zdrojů a udržení jejich kvality v přírodním prostředí.

V souladu se zásadou předběžné opatrnosti a smlouvami v rámci EU by se mělo problémům co nejdříve předcházet a kontrolovat znečištění u zdroje. Proto musí platit rozšířená odpovědnost výrobce a řešení na konci cyklu (v čistírně odpadních vod) by měla být považována až za poslední možnost. Stejná zásada platí i pro ochranu vodních zdrojů v přírodním prostředí; jejich ochranu je nutné řešit v povodí, nikoliv až technologií na úpravě vody. K dosažení tohoto cíle je třeba začlenit ochranu a řízení vodních zdrojů z hlediska kvality i kvantity do dalších odvětvových politik, jako je společná zemědělská politika (SZP), energetická politika a právní předpisy o chemických látkách, jakož i cestovní ruch, politiky rekreačních aktivit a také využívání vodních cest k přepravě. Je třeba přehodnotit stávající právní předpisy, aby se zjistilo, zda jsou vhodné pro daný účel a zda jsou přizpůsobeny integrovanému přístupu k vodě. Navzdory krokům, které již byly učiněny, je třeba ještě řadu dalších udělat, aby bylo zajištěno úplné provedení evropské legislativy o vodě. Účinná koordinace s dalšími oblastmi je klíčovým faktorem k dosažení požadovaného stavu.

3. Podpora hodnoty vodohospodářských služeb k zajištění dlouhodobě udržitelného financování.

Vodárenský sektor musí i nadále účinně spolupracovat se svými zákazníky a dalšími zúčastněnými stranami, aby zajistil lepší porozumění komplexní problematice zajišťované služby. Základní hodnota vodohospodářských služeb spočívá v zajištění zásobování obyvatel pitnou vodou (bod 1.), v podpoře ochrany veřejného zdraví, zlepšování kvality života, bezpečnosti a dobrých životních podmínek lidí a v neposlední řadě i životního prostředí. Zapojení zákazníků a zúčastněných stran je zásadní pro dosažení konsensu ve vzájemných prioritách a potřebách. Proto je zcela nezbytné, aby zákazníci pochopili skutečné náklady na dodávky pitné vody a čištění odpadních vod. Širokou veřejností přijatá fakta a porozumění hodnotě vodohospodářských služeb jsou předpokladem pro dosažení dlouhodobě udržitelného financování. Regulace ceny, kterou spotřebitelé platí za danou službu, musí vždy nastavovat rovnováhu mezi cenovou dostupností služeb na jedné straně a potřebou zajistit v nezbytné míře údržbu a opravy infrastruktury nutné pro bezproblémové zajištění vodohospodářských služeb a investice do její obnovy na straně druhé. Regulace ceny za vodohospodářské služby musí zajistit úhradu všech nákladů na údržbu, opravy a obnovu vodohospodářské infrastruktury bez rozdílu modelu provozování a formy vlastnictví. Je zcela nepřijatelné, aby cena za vodohospodářské služby byla udržována uměle pod hodnotou skutečných nákladů. Nastavení těchto principů, jejich kontrola a plošné vymáhání jsou předpokladem k dosažení udržitelnosti a samofinancování vodního hospodářství v dlouhodobém horizontu. Nedílnou součástí naplnění uvedených principů by měla být i aktualizace systému financování vodního hospodářství v ČR, včetně harmonizace vazeb mezi cenou za odběry povrchové vody a výší poplatků za odběr vody podzemní. Současně je třeba vycházet z přijatých dlouhodobých koncepčních dokumentů k zajištění dostatečného množství vody zejména pro zásobování obyvatel pitnou vodou.

4. Posun k vodohospodářským službám, které jsou šetrné ke zdrojům a jsou klimaticky neutrální.

Odpovědné užívání vody koncovými uživateli a dostatečná a efektivní dodávka vody jsou základem pro využívání vody jako zcela nenahraditelného strategického zdroje. Česká republika se zavázala dosáhnout klimatické neutrality v souladu s cíli EU Green Deal. To s sebou

nese závazky týkající se energetické účinnosti, výroby obnovitelné energie, rozumného používání chemických látek v procesech úpravy vody a snížení emisí skleníkových plynů, ať už jde o oxid uhličitý nebo jiné. Dále pak proces zahrnuje tzv. nepřímé emise, emise obsažené v produktech a materiálech zakoupených za účelem poskytování vodohospodářských služeb. Zde bude nezbytné zajistit podrobné údaje o životním cyklu dílčích produktů potřebných pro vodohospodářské služby ze strany dodavatelů.

5. Posílení ochrany vodních zdrojů a odolnosti vodohospodářských služeb z hlediska přírodních katastrof, vývoje klimatu, ekonomiky, legislativy a dalších bezpečnostních rizik.

Ochrana vodních zdrojů a udržování zabezpečených vodohospodářských služeb je základem pro fungování naší společnosti především v krizových situacích, jak tomu je např. i během pandemie Covid-19. Zásadní jsou pak následující oblasti:

- Extrémní hydrologické jevy a přírodní katastrofy.

Dle relevantních modelů klimatického vývoje je úhrn srážek stejný, jejich rozložení se však mění. To má dopady na výskyt a intenzitu záplav, období sucha a nedostatku vody. Vývoj klimatu zůstává pro vodní sektor zásadní výzvou. Je nezbytné minimalizovat negativní dopady uvedených extrémních hydrologických jevů a přijmout opatření vedoucí k jejich zmírnění a k adaptaci na tuto situaci.

- Bezpečnostní rizika.

Situace především v oblasti kybernetické bezpečnosti bude nadále nabývat na významu, a proto se vodohospodářský sektor musí snažit analyzovat všechny zranitelné oblasti a přijmout účinná opatření k zamezení či zmírnění dopadů hackerských, ale i jiných útoků. Je třeba vzít v úvahu kybernetickou bezpečnost ve vzájemné souvislosti s jinými ohroženými odvětvími (energetika, telekomunikace, vodní díla atd.).

- Ekonomika a legislativa.

K tomu, aby bylo možné naplňovat vytýčené cíle, je nezbytné zajistit dostatečné finanční zdroje a nastavit účinný legislativní rámec, jeho důsledné naplňování a dodržování. Nezbytné je pak uvést do souladu i opatření v ostatních odvětvích, která jsou na vodohospodářský sektor navázána. Nebudou-li tyto základní předpoklady v následujících obdobích naplněny, vystavujeme se riziku, že nezbytná opatření vedoucí zejména k zajištění dostatečného množství kvalitní pitné vody, vody pro energetiku, pro závlahy i pro další strategické sektory nebudou včas realizována.

6. Podpora vody v oběhovém hospodářství.

Vodohospodářský sektor je ze své podstaty příkladem oběhového hospodářství. Kal jako produkt čištění odpadních vod obsahuje cenné zdroje, kde mezi hlavní patří energie, fosfor, dusík, další živiny a celulóza, které lze znovu získat a použít v oběhovém hospodářství s cílem ušetřit vzácné nebo vyčerpané zdroje, a tím podporovat hospodářský růst. Vyčištěnou odpadní vodu lze za vhodně nastavených podmínek, které aktuálně chybí a je nutné je definovat, znovu použít. Obdobně lze nakládat i s produkty z úpravy pitné vody jako se zdrojem druhotných surovin. Příkladem je využití vody v průmyslu s odběrem povrchové vody 219 mil m³ (v roce 2019) a 35 mil m³ odběru podzemní vody z celkového množství přesahujícího 1 500 mil m³, kterou lze opětovně použít, a tím „ušetřit“ zdroje nutné k jejímu transportu a úpravě a zároveň

omezit její přímý odběr z přírodního prostředí. Tato problematika úzce souvisí s bodem 4 a klimatickou neutralitou.

7. Motivace k inovaci a inspirování profesionálů ke splnění současných i budoucích výzev.

Vodohospodářské služby a činnosti ve správě povodí poskytují v ČR přes 18 000 stabilních pracovních míst vyžadujících různou úroveň kvalifikace. Technologický pokrok, včetně digitalizace a umělé inteligence, nabízí vodohospodářům nové příležitosti k efektivnějšímu a udržitelnějšímu poskytování služeb. Velkou výzvou je další eliminace ztrát ve vodovodní síti, které dosahující aktuálně 14,5 %, tedy necelých 90 mil m³, což představuje přibližně 1/3 Vodní nádrže Švihov. Další snížení ztrát vody však není možné bez zavádění smart meteringu, dálkových online odečtů nebo satelitního vyhledávání poruch, BIM a dalších technologií. Orgány veřejné správy by měly tento proces podpořit začleněním odvětví vody do programů výzkumu a inovací jako je tomu v jiných odvětvích. Vodohospodářské služby musí navíc doprovázet rozvoj vzdělávání a příležitostí pro mladé profesionály i celoživotní rozvoj prostřednictvím stáží a vzdělávacích programů.

8. Správa dlouhodobých aktiv v rychle se měnícím prostředí.

Sektor vodního hospodářství se tradičně zabývá dlouhodobým výhledem při plánování a výstavbě vodních děl, distribučních sítí, sběrných systémů a čistíren odpadních vod. Zásadní roli zde proto hraje stabilní a předvídatelný vývoj legislativy. Budování některých částí infrastruktury může trvat i desítky let, stejného řádu je i životnost infrastruktury. Tuto skutečnost je nezbytné reflektovat v legislativě, aby nedocházelo k devalvaci vynaložené práce při přípravě investic a realizaci projektů. Zároveň je nutná flexibilita legislativy pro proces přípravy a schvalování projektů, která umožní jejich aktualizace vedoucí k zavedení nejmodernějších technologií, například z hlediska vyšší účinnosti čištění, lepšího využívání zdrojů, přizpůsobení se vývoji klimatu a zmírňování jeho dopadů atd. tak, aby ve fázi dokončení již nebyl projekt zastaralý. Pro odvětví vodního hospodářství je zásadní mít efektivní dlouhodobé plánování přizpůsobené investičním potřebám, a to s ohledem na místní, regionální i celostátní rozvoj.

V Praze: říjen 2021

Za Sdružení oboru vodovodů a kanalizací ČR, z.s.

Ing. Miloslav Vostrý
předseda představenstva

Za Svaz vodního hospodářství ČR, z.s.

RNDr. Petr Kubala
předseda představenstva